

İSA'NIN MESAJI VE MİTOLOJİ PROBLEMİ¹

Rudolf BULTMANN
çev.: Cengiz BATUK*

- 1 -

İsa Mesih'in öğretisinin kalbi, özü Tanrı'nın Krallığı'dır. 19. yüzyıl boyunca tefsir ve teoloji Tanrı'nın Krallığı'nı kendi iradelerini Tanrı'nın kontrolüne bırakan, Tanrı'nın iradesine itaat etmek suretiyle diğer insanlarla ilişkilerini düzenleyen, insanların oluşturduğu ruhani bir topluluk/birlik olarak anlamıştır. İtaat edenlerin çokluğuyla onlar, dünyada Tanrı'nın yönetiminin alanını genişletmeyi denediler. Tanrı'nın Krallığını, söyledikleri şekilde ruhsal bir krallık olarak inşa ettiler. Ancak, bu krallık aktivite ve etkisi bu dünyada olan, dünya tarihi içerisinde açılan, ortaya çıkan ve bu dünya içinde olan bir krallıktır.

1892 yılında Johannes Weiss'in "*The Preaching of Jesus about the Kingdom of God*" (Tanrı'nın Krallığı Öğretisi Hakkında İsa'nın Öğretisi), adlı kitabı görüldü. Bu tarih-yapan kitap, şimdiye kadar genel olarak kabul edilen yorumu reddetti. Weiss, gösterdi ki, Tanrı'nın Krallığı, dünyada mevcut olan bir şey değildir ve dünya tarihinin bir bölümü olarak da gelişmemiştir. Fakat, daha çok eskatolojiktir yani Tanrı'nın Krallığı, tarihsel düzenin ötesine geçer, tarihin dışına çıkar. Varlığın içinde gelecek olması, insanın ahlaki çabalarının vasıtasıyla değil fakat yalnızca doğaüstü aksiyonun vasıtasıyladır. Tanrı, aniden dünyaya ve tarihe son verecek ve O, yeni bir dünya, sonsuz kutsallığın dünyasını ortaya çıkaracaktır.

Tanrı'nın Krallığı hakkındaki yaygın olan bu genel düşünce İsa'nın ortaya koyduğu bir şey değildir. Bu kavram, bu dünyanın sonunu bekleyen Yahudilerin belli bir grubunda önceden bilinen, yaygın olan bir kavramdır. Eskatolojik dramının bu resmi, halen mevcut olan en eski örneği Daniel'in kitabı olan Yahudi apokaliptik literatüründe resmedilmiştir. İsa'nın öğretisi eskatolojik dramının tipik apokaliptik resimlerinden ayrılmaktadır ve o gelen yeni kutsal çağın resmini yapmaktan durabildiği kadar uzak durmuştur. O, kendisini

¹ Bu makale Rudolf Bultmann, "The Message of Jesus and Problem of Mythology" *Jesus Christ and Mythology*, Charles Scribner's Sons New York, 1958, ss.11-21'den alınmıştır.

* Arş. Gör., K.T.Ü. Rize İlahiyat Fakültesi.

Tanrı'nın Krallığı'nın gelmekte olduğu ve insanların gelecek olan yargıyla yüzleşmeye önceden hazırlanmaları gerektiği söylemiyle sınırlandırdı. Diğer bir ifadeyle o çağdaşlarının eskatolojik beklentilerinden payına düşeni aldı. Havarilerine öğrettiği bir duada;

Senin ismini anarak,

Senin krallığın gelsin,

Sen gökte olduğu gibi yerde de kral olmalısın.

İsa, bunun çok yakında gerçekleşeceğini bekledi, umut etti ve gelmekte olan bu çağın şafağının daima işaretlerle fark edildiğini söyledi. Şaşırtıcı bir şekilde özellikle şeytanların kovulması (ritüelini) düzenledi. İsa muazzam bir kozmik drama olarak Tanrı'nın Krallığı'nın resmen başladığını tahayyül etti. İnsanoğlu bulutların arasından gelecek, ölümler dirilecek ve yargı gününe ulaşılacak. Çünkü doğru zamanda mutluluk başlayacak. Diğer taraftan cehennem azaplılara serbest bırakılacak.

Ben teoloji çalışmaya başladığımda, teologlar kadar din adamı olmayanlarda Johannes Weiss'in teorileri karşısında telaşa kapıldılar ve korktular. Berlin'de benim teoloji hocam olan Julius Kaftan'ın şöyle dediğini hatırlarım: "Şayet Johannes Weiss haklıysa, Tanrı'nın Krallığı kavramının eskatolojik bir şey ise, bu durumda dogmatikler arasında bu kavramı kullanmak imkansız hale gelir." Fakat takip eden yıllarda J. Kaftan'ın da aralarında olduğu teologlar, Weiss'in yanılmadığını, doğruya ulaştığını inanır oldular. Belki burada ben, Albert Schweitzer'e işaret etmeliyim. Zira o, Weiss'in teorisini en uçtakilere bile taşıdı. O, yalnızca öğretinin ve İsa'nın kişisel bilincinin eskatolojik olduğunu değil aynı zamanda onun hayatının gün be gün bütün yaygın eskatolojik dogmalarla birlikte eskatolojik bir beklenti tarafından idare edildiğini iddia etti. Şüphesiz ki bugün hiç kimse – en azından Avrupalı teologlar ve görebildiğim kadarıyla Amerikalı Yeni Ahit araştırmacıları– İsa'nın Tanrı'nın Krallığı kavramının eskatolojik bir şey olduğundan şüphe etmez. Gerçekten de eskatolojik umut ve beklentiler için bütün Yeni Ahit öğretisinin aslı olduğu gittikçe daha açık hale gelmektedir.

İlk Hıristiyan toplumu Tanrı'nın Krallığı'nı, İsa'nın anladığı gibi anladılar. Daha çok Tanrı'nın Krallığı'nı çok yakın gelecekte, gerçekleşecek olarak beklediler. Aynı şekilde Pavlus da dünyanın sonunun geldiği ve ölümler dirildiği zamanda hâlâ yaşamaya devam edeceğini/hayatta olacağını düşünüyordu. Bu genel kanaat, Snotik İncillerde daima duyulan ve çok da olsa sonraki metinlerde örneğin Petrus'un II. Mektubu'nda yankılanan sabırsızlık, endişe ve şüphe sesleriyle desteklenmiştir. Hıristiyanlık, başarısızlık içinde beklemesine rağmen daima çok yakın bir gelecekte Tanrı'nın Krallığı'nın ger-

çekleşeceği umudunu taşıdı. Buna delil olarak Markus 9:1'i verebiliriz ki oradaki ifade bizzat İsa'nın kendisine ait değildir. Fakat ilk Hıristiyan toplumu tarafından ona atfedilmiştir: "Doğrusu, size derim ki, burada duranlar arasında Tanrı'nın Krallığı'nı görmeden ölümü tatmayacak kişiler vardır." Bu ayetin anlamı açık değil mi? İsa'nın çağdaşlarının birçoğu ölmüş olmasına rağmen birlikte, yine de Tanrı'nın Krallığının o jenerasyonda gerçekleşeceği umudu sabit kalmıştır.

-2-

İsa'nın ilk Hıristiyan toplumunun bu umudunu gerçekleşmedi. Aynı zamanda dünya hâlâ varolmaya devam etmektedir ve tarih hâlâ akışını sürdürmektedir. Tarihin akışı, yönü mitolojiyi yalanlamış bir anlamda mitolojinin iddiasını çürütmüştür. Çünkü "Tanrı'nın Krallığı" kavramı eskatolojik bir drama olduğu kadar da mitolojiktir. Mitolojiklik tıpkı Tanrı'nın Krallığı beklentisini önceden varsaymak gibi dünyanın Tanrı tarafından yaratılmasına rağmen Şeytan tarafından yönetilmesi ve onun askerleri, ordusu ve ifritlerin bütün kötülöklere günaha ve felaketlere neden olması, teorisidir. Yeni Ahit'in genelinde olduğu gibi İsa'nın öğretilerinde de önceden varsayılan, ileri sürülen dünya kavramı mitolojiktir. Yani, üç katlı olarak, yeryüzü, gökyüzü ve cehennem olarak üç katlı dünya kavramı; olayların gerçekleşmesinde doğaüstü güçlerin araya girmesi kavramı; mucize kavramı, özellikle doğaüstü güçlerin ruhun ve hayatın içine girmeleri, müdahaleleri kavramı; insanların Şeytan tarafından ayartılması ve zaptu rapt/kontrol altına alınması, kötü ruhların insanı ele geçirmesi kavramları. Bu dünya kavramının biz mitolojik olarak nitelendiriyoruz çünkü Antik Yunan'daki başlangıcından beri bilim tarafından geliştirilen ve tanzim edilen, aynı zamanda bütün modern insanlar tarafından kabul edilen dünya kavramından farklıdır. Modern dünya kavramında sebep ve sonuç bağı asıldır. Her ne kadar, modern fiziksel teoriler subatomik fenomenlerdeki sebep ve sonuç zincirinde ihtimal (rastlantı) söylemini tercih etseler de, bizim günlük yaşantımızdaki amaçlara ve eylemlere (sebe-sonuç) bir etkisi yoktur.² Diğer bir anlatımla, modern bilim doğa olaylarının kesilmiş olabileceğini ya da doğaüstü güçler tarafından delinip geçilebileceğine inanmaz.

Aynı şey modern tarih çalışmaları içinde geçerlidir. Ki, Tanrı'nın hiçbir şekilde araya girmesine ya da Şeytan ve ifritlerin tarihi olaylara müdahale etmesine müsaade etmezler. Tarihi olaylar bütünüyle, kendi içinde kırılmış olabileceği düşünölmek yerine tarihte kişilerin iradelerini etkileyen ruhsal güçler nedeniyle doğal olayların farklı olduğu düşünöldü. Diyelim ki, bütün tarihsel olaylar, fiziksel geçerli-

² Ekstra bir durum olan rastlantı olayın genel akışını bozmaz. (C.B.)

likler tarafından determine edilmiş olmasın ve kişiler eylemlerinden sorumlu olsun yine de (tüm bunlarla birlikte) rasyonel motivasyonlar olmaksızın hiçbir şey olmaz. Diğer yandan, sorumluluk, dağıtılabilir. Ne yazık ki modern insanlar arasında hâlâ bir çok batıl inanç vardır. Fakat onlar, istisnalar ya da kural dışı rasyonel olaylardır. Modern insanların kendi içsel hayatlarında ve pratik yaşamlarında olduğu gibi tarih ve doğanın akışı için onu alması/kullanması hiçbir yerde doğüstü güçlerin müdahalesiyle kesintiye uğratılamaz.

Sonra sorun kaçınılmaz şekilde ortaya çıkar: modern insan için İsa'nın Tanrı'nın Krallığı öğretisi hâlâ hiçbir önem arzetmiyor olması ihtimal dahilideyken, bütünüyle Yeni Ahit öğretisi önemli olabilir mi? Yeni Ahit'in öğretisi, ilk Hıristiyanlığın en erken dönemlerinden itibaren mitleştirilen İsa Mesih'i yalnızca Tanrı'nın Krallığı öğretilerine sahip olan olarak değil aynı zamanda onun halkının ilki olarak sunar. Yeni Ahit bilginleri, İsa'nın kendisini kutsal zamanın Kralı, Mesih'i olarak adlandırıp adlandırmadığı ve onun kendisinin bulutların arasından gelecek olan İnsanoğlu (the Son of Man) olup olmadığına inanıp inanmadığı konusunda ihtilaf içerisindedirler. Şayet böyleyse, İsa kendisini mitolojinin ışığıyla anlamış demektir. Bu noktada biri ya da diğeri için karar vermek zorunda değiliz. Her nasılsa ilk Hıristiyan toplumu, bu şekilde onu mitolojik bir figür olarak saydı. Onun İnsanoğlu olarak göğün bulutları arasından dünyanın yargıçı olarak kurtuluşu, belayı ve azabı getirmek için dönüşü beklendi. O, Kutsal Ruh'un sebep olmasıyla (babası olması ?) bir bakireden doğduğunu söylediği zaman/için onun şahsiyeti mitolojinin ışığı altında anlaşıldı. Bu İsa'nın bizim kurtuluşumuz uğruna insan olan ve acıyı/ıstırabı, hatta haçın acısını bile kendi üzerine alan, varlık öncesi göksel, büyük bir varlık olarak metafiziksel anlamda Tanrı oğlu olarak anlaşıldığı Helenistik Hıristiyan toplumlarında daha belirgin hale geldi. Birçok kavramın mitolojik olduğu açıktır. Çünkü onlar Yahudi ve Gentilelerin mitolojisinde yaygın olarak mevcuttular ve daha sonra bunlar İsa'nın tarihsel şahsiyetine transfer edildiler. Özellikle varlık öncesi varolan Tanrı Oğlu kavramı, bu kavram insan kisvesinde insanoglunu kurtarmak için dünyaya inışı Gnostik kurtuluş doktrininin bir bölümünü oluşturmaktadır ve hiç kimse bu doktrini mitolojik olarak adlandırmaktan çekinmez. Bu sorunun keskin bir formunu daha ortaya çıkarır: *bir bütün olarak modern insan için İsa'nın ve Yeni Ahit'in öğretisinin önemi nedir?*

Modern insan için dünyanın mitolojik kavramı, eskatoloji kavramı, kurtarıcı ve kurtuluş kavramları tamamıyla bitmiştir. Anlayışın bir kurbanını, *sacrificium intellectus*, yapabilmemizi beklemek mümkün müdür? Samimiyetle düşünemediğimiz hakikatleri -sadece birçok kavram Bible tarafından ileri sürüldüğünden dolayı - kabul etmek için anlayışı kurban olarak sunmayı beklemek mümkün mü-

dür? Ya da Yeni Ahit'in mitolojik kavram içeren bütün söylemlerini geçmeli ve modern insan için bir engel teşkil etmeyen diğer söylemlerini mi seçmeliyiz? Gerçekte, İsa'nın öğretisi, eskatolojik söylemlerle sınırlandırılmamıştır. O, aynı zamanda Tanrı'nın iradesini yani Tanrı'nın iyi için olan isteklerini ilan etmiştir. İsa, doğruluk ve masumluk ile sevgi ve kurbanı hazır olmayı ister. O, insanın bütünüyle Tanrı'ya itaat etmesini ister ve o, Tanrı'ya karşı sorumluluğunu, kesin harici buyruklara boyun eğmek suretiyle yerine getirebilecek olan kimsenin aldatmasını protesto eder. Şayet İsa'nın ahlaki istekleri modern insan için hataya düşmeye karşı bir blokta, onların sürçmeye, hataya düşmeye karşı blok oluşturması, modern insanın anlayışına değil bencil iradesine dönüktür.

Bütün bunlardan sonra ne gelir? Geriye İsa'nın ahlaki ve öğretisi kalır mı ve onun eskatolojik öğretisi tamamıyla terk edilebilir mi? Ya da burada üçüncü bir ihtimal var mı? Biz eskatolojik öğreti ve mitolojik söylemin, mitoloji örtüsü altında gizlenen derin anlamları içerip içermediğini sorabiliriz. Şayet böyleyse, mitolojik kavramları tamamıyla terk edebiliriz. Çünkü biz onların altındaki derin anlamlarının kalmasını istiyoruz. Yeni Ahit yorumunun bu metoduyla, mitolojik kavramların altındaki derin anlamları yeniden ifade etmeye, ortaya çıkarmaya çalışabiliriz. Ben bu metodu –onu ifade etmekte yetersiz bir kelime olan– *de-mythologizing* (demitolazisyon) olarak adlandırdım. Bu yöntemin amacı mitolojik durumları elimine etmek değil, onları açıklamaktır. O, hermenötiğin bir metodudur. Bu metodun anlamı, genel olarak mitolojinin anlamını daha açık hale getirdiğimizde en iyi şekilde anlaşılabilir olacaktır.

- 3 -

Mitolojinin ilkel bir bilim olduğu genellikle söylenilmektedir. Onun amacı fenomeni ve olması beklenen acayip, korkunç, şaşırtıcı ve görülmemiş olayları doğüstü etkenlere, tanrılara ya da ifritlere bağlayarak açıklamaktır. Bu yüzden kısmen, örneğin, güneş ve ay tutulması gibi fenomenler bir çok nedenle onlara bağlanır. Fakat mitolojide bundan daha fazlası vardır. Mitler insanın kendisini bağımlı olarak gördüğü güçler olarak tanrılar ve şeytanlar/ifritler hakkında konuşur. Bu güçler, insanların yardımlarına ihtiyaç duydukları güçler ve gazabından korktukları güçlerdir. Mitler insanın kendi hayatının ve dünyanın hakimi/yöneticisi olmadığı; insanın içinde yaşadığı dünyanın tam bir muamma ve gizem içerisinde olduğu ve insan yaşamının da aynı şekilde tam bir muamma ve gizem içerisinde olduğu bilgisini beyan eder, anlatır.

Mitoloji kesin bir insan varlığı anlayışı ifade etmektedir. Mitoloji, dünya ve insan hayatının bizim hesaplayabildiğimiz veya kontrol e-

debildiğimiz dışında bir güç içerisinde kendi limitlerine ve kendi yerlerine sahip olduklarına inanır. Mitoloji, bu güç hakkında yetersizlik ve eksiklikle konuşur çünkü onlardan söz ederken sanki dünyevi güçler hakkında konuşuyormuş gibi konuşur. Anlaşılabilir dünyanın, görülebilirin altındaki güçlerle betimlenen Tanrılardan söz eder. Tanrıları süper insan güçleri verilmiş olarak ve onların aksiyonlarını da hesaplanmaz olarak, olayların olağan düzenindeki normal bir kırılma olarak tasarlamasına rağmen mitoloji, tanrılardan sanki onlar insanmış ve eylemleri de insan eylemleriymiş gibi söz eder. Mitlerin aşkın gerçekliği bir içkinlik içinde, bu-dünyaya ait nesnellikle sunduğu söylenilebilir. Mitler dünyevi olmayanı dünyevi nesnellikle verirler. (Almanca'da bir şey söylenir: "Der Mythos objectiviert das Jenseitige zum Diesseitigen.")

Bütün bunlar aynı zamanda Bible'da bulunan Mitolojik kavramları da kapsar. Mitolojik düşünceye göre Tanrı, gökte bir ikametgâha sahiptir. Bu ifadenin anlamı nedir? Anlam yeterince açıktır. Tanrı'nın dünyanın dışında; kozmosun üstünde, aşkın olduğu düşüncesi kaba bir tavırla ifade edilmektedir. Soyut fikri düzenleme yeteneğine sahip olmayan düşünce aşkınlığı ve onun anlamını uzayın kategorileri içerisinde açıklar. Aşkın Tanrı, dünyanın yukarısında, muazzam uzaysal mesafedeki bir varlık olarak tasvir edilmiştir: çünkü bu dünyanın üzerinde ışıkla aydınlatan ve insan hayatını mutlu kılan yıldızların dünyası vardır. Mitolojik düşünme formlarından cehennem kavramına gelindiğinde, o kötülüğün büyüklüğünü tekrar tekrar insanoğluna acı veren muazzam güçler olarak açıklar. Cehennemin yeri ve cehennemin yakaladığı insanların yeri, karanlıklar içinde, dünyanın aşağısında, altındadır. Çünkü karanlık büyük, muazzam ve insan için korkunçtur.

Cennet ve cehennemin bu mitolojik kavramları artık modern insan için kabul edilemez çünkü bilimsel düşünce evrenin (universe) içindeki "aşağı" ve "yukarı" hakkında bütün (eski) anlamları ortadan kaldırarak, yok ederek konuşur. Fakat, Tanrı'nın aşkınlığı düşüncesi ve kötülük hala anlamlı, dikkate değer olarak yerlerini korumaktadırlar.

Diğer bir örnek Şeytan ve insanların içine yerleşen kötü ruh kavramıdır. Bu kavram tecrübeye dayanmaktadır. Bizim maruz kaldığımız, dışımızda gelişen nedenini açıklayamadığımız kötülükler bir yana kendi eylemlerimizin de genellikle şaşırtıcı, üzücü olmasıdır; insanlar genellikle öfkelerine, hırslarına kapılıp giderler ve anlaşılabilir bir şekilde kötülüğü ondan daha ileri götürmelerinin sonucuyla artık kendilerini kontrol edemezler. Tekrar dünyanın yöneticisi olarak Şeytan kavramına dönecek olursak, bu kavram derin bir anlayışı ifade eder yani kötülüğün yalnızca burada ve bu dünya içinde bu-

lunmadığını fakat bütün özel kötülüklerin tek bir güç tarafından yapıldığını kavramaktır. Ki son tahlilde kötülük insanın bir atmosfer oluşturan, bir ruhsal gelenek meydana getiren birçok eyleminden güç alır ve büyür. Böylelikle de her insanı kaplar ve insanı istila eder. Bizim günahlarımızın sonuçları ve etkileri bize hükmeden bir güç olur ve biz kendimizi onlardan kurtaramayız. Mitolojik olarak düşünmememize rağmen özel olarak bizim zamanımız ve kuşağımız, sık sık tarihe hükmeden şeytani/kötü güçlerden, politik ve sosyal hayatın yozlaşmasından, ahlaksızlaşmasından söz ederiz. Birçok dil metaforiktir, bir konuşma figürüdür. Fakat onunla her insanın bireysel olarak yaptıklarından sorumlu olmakla birlikte kötülüğün insanlığının her bir üyesini köle eden gizemli bir güç olması anlayışı, bilgisi anlatılır, ifade edilir.

Şimdi ortaya çıkan soru: İsa'nın mesajını ve ilk Hıristiyan toplumunun öğretisini demitolize etmenin (mitolojiden arındırmanın) imkânı var mıdır? Bu öğretiyi eskatolojik inançlar tarafından şekillendirildiği için tek soru şudur: *Genel olarak eskatolojinin anlamı nedir?*